

Sygn. akt I ACa 403/16

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 lipca 2016 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie – Wydział I Cywilny w składzie:

Przewodniczący:	SSA Anna Kowacz-Braun
Sędziowie:	SSA Zbigniew Ducki SSA Sławomir Jamróg (spr.)
Protokolant:	sekr.sądowy Marta Matys

po rozpoznaniu w dniu 12 lipca 2016 r. w Krakowie na rozprawie

sprawy z powództwa M. Z. (1)

przeciwko M. Z. (2)

o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli

na skutek apelacji powódki

od wyroku Sądu Okręgowego w Nowym Sączu

z dnia 26 stycznia 2016 r. sygn. akt I C 1074/15

1. **oddala apelację;**

2. **przyznaje od Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Nowym Sączu na rzecz adwokata P. R. kwotę 3.321 zł (trzy tysiące trzysta dwadzieścia jeden złotych), w tym 621 zł podatku od towarów i usług, tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powódce z urzędu w postępowaniu apelacyjnym.**

SSA Zbigniew Ducki SSA Anna Kowacz-Braun SSA Sławomir Jamróg

Sygn. akt I ACa 403/16

UZASADNIENIE

Powódka M. Z. (1) w pozwie skierowanym przeciwko pozwanemu M. Z. (2) domagała się zobowiązania pozwanego do złożenia oświadczenia woli, którego treścią jest nieodpłatne przeniesienie własności jednej drugiej części w prawie użytkownika wieczystego nieruchomości położonej w N. w obrębie (...)o powierzchni 0,0618 ha składającej się z działki numer (...) oraz jednej drugiej w prawie własności piętrowego budynku mieszkalnego o pow. 108 mkw. stanowiącego przedmiot odrębnej własności w związku z odwołaniem darowizny z powodu rażącej niewdzięczności obdarowanego.

Powódka od tego czasu przejęła obowiązki związane z zarządzeniem i utrzymaniem nieruchomości łożąc na nie środki z własnej niewysokiej emerytury. Powódka obecnie jest w podeszłym wieku a jej stan zdrowia pogarsza się, wymaga ona stałej opieki, która jest jej udzielana odpłatnie w ramach pomocy Miejskiego Ośrodka (...) Pozwany całkowicie zerwał kontakt z powódką, od dłuższego czasu nie interesuje się jej stanem zdrowia oraz jej sytuacją życiową. Nie poczuwa się do odpowiedzialności za utrzymanie nieruchomości, której jest współwłaścicielem. Z tych względów powódka podjęła decyzję o odwołaniu przedmiotowej nieruchomości w piśmie z dnia 19 sierpnia 2015r.

W odpowiedzi na pozew pozwany M. Z. (2) wniósł o oddalenie powództwa w całości. W uzasadnieniu swojego stanowiska podniósł, iż przedmiotowa darowizna nie była sporządzona pod warunkiem sprawowania opieki nad powódką, tylko była prezentem ślubnym dla pozwanego będącego wnukiem powódki. Niniejsza sprawa jest kolejną sprawą o odwołanie darowizny, powódka dotychczas dwukrotnie występowała z pozwami o odwołanie darowizny, które zostały oddalone. Pozwany podniósł, że powódka przez cały okres od przekazania darowizny do chwili obecnej nie wyrażała chęci przyjmowania bezpośredniej pomocy od pozwanego, przejawiała niechęć do jego odwiedzin, nie wpuszczała go do przedmiotowej nieruchomości, nie uwidaczniała żadnych potrzeb w zakresie remontu domu, w żaden sposób nie kontaktowała się z pozwanym.

Wyrokiem z dnia 26 stycznia 2016r. sygn.. akt I C 1074/15 Sąd Okręgowy w Nowym Sączu oddalił powództwo (pkt I) i przyznał od Skarbu Państwa na rzecz pełnomocnika z urzędu kwotę 4428zł tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powódce z urzędu (pkt II).

Podstawę tego rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia:

Umową z dnia 14 września 1995 powódka M. Z. (1) darowała wnukowi M. Z. (2) 1/2 część w prawie użytkowania wieczystego nieruchomości położonej w N. w obrębie (...) o pow. 0.0618 ha, składającej się z działki numer (...), oraz we współwłasności budynku mieszkalnego. Pozwany był dzieckiem jednego z trzech synów powódki. Po sporządzeniu umowy darowizny pozwany wraz z rodziną przeniósł się do N. i zamieszkał wraz z powódką w budynku mieszkalnym będącym przedmiotem darowizny. Pozwany wraz z rodziną zajął pomieszczenia na piętrze budynku, relacje pomiędzy stronami układały się dobrze do Świąt Bożego Narodzenia 1995r., w czasie świąt odwiedził powódkę jej syn L., którego powódka poinformowała o dokonanej darowiznie na rzecz pozwanego, syn powódki miał do niej o to pretensję, że uczyniła darowiznę bez jego zgody. Kiedy pozwany powrócił po świątach do N. relacje pomiędzy stronami uległy znacznemu pogorszeniu, powódka zaczęła ograniczać pozwanego w dostępie do kuchni, łazienki, wylączyć ciepłą wodę, nie dopuszczała do piwnic, pozwany z rodziną mógł korzystać tylko z pokoju na piętrze. Powódka w dniu 4 stycznia 1996r. sporządziła pismo odwołujące uczynioną darowiznę. Jako podstawę odwołania wskazała rażącą niewdzięczność pozwanego w postaci wulgarnego i niestosowanego zachowania się pozwanego i jego żony, wyrzucaniem z zajmowanych pomieszczeń i groźbami oddania do domu starców. Powódka w dniu 9 lutego 1996r. wystąpiła do ówczesnego Sądu Wojewódzkiego w Nowym Sączu przeciwko pozwanemu o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli i wydania powódce przedmiotu darowizny wobec skutecznego odwołania darowizny. Sprawa ta toczyła się do sygn. akt I C 393/97 i wyrokiem z dnia 9 października 1997r. powództwo z tej sprawy zostało oddalone. Powódka złożyła apelację od tego wyroku, która została oddalona wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 21 stycznia 1998r. w sprawie I ACa 758/97. W trakcie tego postępowania pozwany nie mogąc wytrzymać napiętej sytuacji pomiędzy stronami w kwietniu 1996r. wyprowadził się od powódki i od tego czasu strony nie utrzymują kontaktów.

Pozwem z dnia 25 maja 2010r. powódka ponownie wystąpiła z powództwem nakazania pozwanemu przeniesienia na jej rzecz własności nieruchomości objętej przedmiotem darowizny. W uzasadnieniu pozwu wskazała, że oświadczeniem z dnia 17 maja 2009r, odwołała darowiznę uczynioną na rzecz pozwanego wobec rażącej niewdzięczności polegającej na braku jakiegokolwiek zainteresowania losami nieruchomości, zaniedbywaniu jej, braku pomocy przy wykonywaniu prac związanych z jej utrzymaniem i brakiem pomocy finansowej ze strony pozwanego. Wyrokiem z dnia 6 lutego 2012r. Sąd Okręgowy w Nowym Sączu do sprawy I C 339/11 oddalił powództwo.

Powódka zamieszkuje sama w budynku będącym przedmiotem darowizny, jest jego współwłaścicielką w udziale 1/8, od 6 lat leczy się na cukrzycę, choroba ta została zdiagnozowana podczas pobytu powódki w szpitalu, kiedy złamała

nogę, rok później powódka złamała obojczyk. Do powódki przychodzi opiekunka z PCK, którą powódka w części finansuje, opiekunka pomaga powódce posprzątać dom, zapalić w piecu, zrobić zakupy, do powódki przychodzi także pielęgniarka z przychodni 3 razy w tygodniu, by podać powódce insulinę. Powódkę odwiedza co miesiąc synowa H. Z. i dzieci świadka A. G.. Powódka ma emeryturę w kwocie 1800 zł miesięcznie. Powódka nie wyraża zgody, aby zajmował się nią pozwany i przyjeżdżał do niej.

W dniu 19 sierpnia 2015r. powódka na piśmie złożyła oświadczenie o odwołaniu darowizny z dnia 14 września 1995r. uczynioną na rzecz pozwanego. Jako uzasadnienie odwołania powódka wskazała rażącą niewdzięczność pozwanego przejawiającą się brakiem zainteresowania przez pozwanego od stycznia 2015r. zarówno stanem nieruchomości jak również stanem zdrowia powódki. Przy tym stanie faktycznym Sąd Okręgowy uznał, że powództwo nie zasługiwało na uwzględnienie.

Sąd odwołał się do art. 898 § 1 k.c., oraz poglądów orzecznictwa co do pojęcia rażącej niewdzięczności i wskazał, że powódka po raz trzeci wystąpiła z pozwem o odwołanie darowizny, poprzednie dwie sprawy zakończyły się oddaleniem powództwa. Strony nie utrzymują kontaktów od około 20 lat. Powody wskazane przez powódkę w oświadczeniu z dnia 19 sierpnia 2015r. są niezgodne z rzeczywistym stanem sprawy. Powódka w oświadczeniu wskazuje bowiem, że pozwany okazuje jej niewdzięczność od początku 2015r., mimo, że od wielu lat strony nie utrzymują ze sobą kontaktów. Sama powódka nie chce mieć żadnego kontaktu z pozwanym. Od kilku lat powódka ma problem ze zdrowiem i już w pozwie z dnia 25 maja 2010r. w sprawie IC 339/11 tut. Sądu wskazywała na brak jakiegokolwiek zainteresowania pozwanego jej osobą i przedmiotową nieruchomością. Sąd Okręgowy zwrócił uwagę, że w relacjach stron nic nie zmieniło się od daty wyroku z dnia 6 lutego 2012r. oddalającego powództwo w sprawie IC 339/11 i po tej dacie ze strony pozwanego nie było żadnego zachowania mającego postać rażącej niewdzięczności wobec powódki.

Skoro powódka złożyła oświadczenie o odwołaniu darowizny z przekroczeniem terminu określonego w art. 899 § 3 k.c. a także w żaden sposób nie wykazała, aby pozwany dopuścił się wobec niej zachowań mających postać rażącej niewdzięczności powództwo jako niezasadne należało oddalić.

Apelację od tego wyroku wniosła powódka zaskarżając orzeczenie w pkt I, zarzucając:

- naruszenie norm prawa procesowego a to art. 233k.p.c. poprzez przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów i dokonanie oceny zebranego ww sprawie materiału dowodowego w sposób dowolny, pomimo spójnych i jednoznacznych zeznań świadków oraz powódki, z których wynika, że pozwany nie próbował kontaktować się z powódką pomimo jej kłopotów zdrowotnych i trudnej sytuacji bytowej,

- błąd w ustaleniach faktycznych poprzez przyjęcie, że nie wystąpiły okoliczności uzasadniające zobowiązanie pozwanego do złożenia oświadczenia woli żadanego w pozwie.

Powódka wniosła o zmianę wyroku poprzez zobowiązanie pozwanego do złożenia oświadczenia woli o przeniesieniu udziału w 1/2 części użytkowania wieczystego działki (...) o pow. 6 a 18 m² poł. w N. obr.(...)wraz z udziałem w 1/2 części we współwłasności budynku mieszkalnego wobec skutecznego odwołania darowizny.

Pozwany wniosł o oddalenie apelacji.

Rozpoznając apelację Sąd drugiej instancji uznał za własne ustalenia Sąd Okręgowy i zważył co następuje:

Apelująca powołując się na spójność zeznań świadków i zeznań własnych pomija, że nie ujawniły się żadne nowe okoliczności pozwalające na ponowną interpretację dowodów osobowych ocenionych w sprawie I C 393/97 (I ACA 758/97). Tym samym ponawiane twierdzenia świadków mające wskazywać na rażącą niewdzięczność pozwanego przejawiane podczas zamieszkiwania z powódką słusznie nie zostały uwzględnione, szczególnie że strony wiąże powaga rzeczy osądzonej wynikającej z wydania wyroku z dnia 9 października 1997r. Oddalenie powództwa w sprawie I C 339/11 nie było natomiast przeszkodą do oceny czy utrzymujący się stan zaniechania pomocy powódce pomocy w ostatnim okresie uzasadniał złożenie oświadczenia z dnia 19 sierpnia 2015r., słusznie bowiem apelacja podnosi, że

dynamika sytuacji zdrowotnej i życiowej darczyńcy może prowadzić do odmiennej oceny utrzymującego się ciągłego stanu braku utrzymywania kontaktów i udzielania pomocy przez obdarowanego. Sąd Okręgowy ustalił, że powódka wymaga opieki od paru lat, niedowidzi i od sześciu lat ma cukrzycę. Zwykle zasady doświadczenia życiowego wskazują, że ograniczenia związane z wiekiem i procesami starzenia mogą stanowić podstawy do większych oczekiwań starszej osoby co do pomocy. Treść art. 899§3 k.c. co do zasady nie jest więc przeszkodą do odwołania darowizny nawet jeżeli stan schorzenia ujawnił się kilka lat temu.

Apelująca jednak nie wskazuje konkretnie jaki materiał dowodowy ma potwierdzać podnoszone w apelacji twierdzenia, że zaniechanie remontów ma stanowić celowe działanie zmierzające do zmuszenia powódki do opuszczenia budynku jak też wskazuje jakie dowody miałyby wskazywać na konieczność wykazywania przez pozwanego większej aktywności przy świadczeniu pomocy na rzecz babci. Zdaniem Sądu Apelacyjnego nie nastąpiła taka zmiana okoliczności w stosunku do stanu istniejącego w chwili złożenia poprzedniego oświadczenia zawartego w pozwie z dnia 24 maja 2010r. i w jego uzupełnieniu z dnia 2 lipca 2010r., która uzasadniałaby złożenie nowego oświadczenia z dnia 19 sierpnia 2015r.

Sąd Apelacyjny nie kwestionuje stanowiska, że przyjęcie darowizny rodzi po stronie obdarowanego obowiązek moralny wdzięczności (wyrok SN z dnia 13 października 2005 r., I CK 112/05 LEX nr 186998). Za niewłaściwą, krzywdzącą darczyńcę uznaje się zaś także sytuację, w której darczyńca wymaga podjęcia działań aktywnych, polegających zwłaszcza na zapewnieniu stosownej pomocy w sprawach osobistych. Zaniechanie przez obdarowanego działań aktywnych może być już uznane za rażącą niewdzięczność (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 marca 2009 r. III CSK 307/08 LEX nr 492154). Oceny sytuacji powódki w 2015r. i zachowania pozwanego nie można jednak oderwać od zaszłości związanych z konfliktem jaki pojawił się w tej rodzinie, którego jak ustalono w sprawie I C 393/97 w tle pozostaje niezadowolenie pozostałych członków rodziny w związku z dokonaną darowizną na rzecz pozwanego. Biorąc pod uwagę, że to napięta sytuacja uniemożliwiała zamieszkiwanie pozwanego i powódki nie może obciążać pozwanego okoliczność, że powódka mieszka sama. W świetle okoliczności ustalonych w sprawie I C 393/97 oraz w świetle zeznań pozwanego o zachowaniu pozostałych członków rodziny nie można uznać zerwania kontaktów za porzucenie powódki. Nie była ona też pozostawiona sama w chorobie, skoro ze zbieżnych zeznań świadków H. Z. i A. G. oraz samej powódki wynika, że powódka korzysta z pomocy córki i wnuczki ma ona także zapewniona pomoc opiekunki PCK oraz pielęgniarki zapewniona pomoc zdrowotną. Przygotowuje sobie posiłki lub robi to opiekunka. Dokonanie darowizny na rzecz wnuka nie oznacza, że pozostali bliscy powódki są automatycznie zwolnieni z obowiązku pomocy powódce i świadczenia opieki na jej rzecz, albowiem powyższe obowiązki wynikają chociażby z samych relacji rodzinnych, zasad etycznych czy moralnych. Niewątpliwie jednak to na pozwanym jako obdarowanym ten obowiązek moralny ciąży w większym stopniu niż na pozostałych członkach rodziny. Brak okazywania wdzięczności i pomocy nie rodzi automatycznie podstaw do uznania takiego zachowania za rażącą niewdzięczność albowiem dla zrealizowania tej kwalifikowanej postaci niewdzięczności, zachowanie musi cechować znaczne nasilenie złej woli skierowanej na wyrządzenie darczyńcy krzywdy lub szkody majątkowej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 listopada 2011 r. IV CSK 113/11 LEX nr 1111009). Ocena zachowania pozwanego nie może zostać oderwana od przyczyny tego stanu rzeczy (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 26 września 2000 r., sygn. akt III CKN 810/00, LEX nr 51880, z dnia 30 września 1997 r., sygn. akt III CKN 170/97, publ. LEX nr 50614 i z dnia 15 czerwca 2010 r. II CSK 68/10 LEX nr 852539).

Pozwanego zaś częściowo usprawiedliwia okoliczność, że pozwana w przeszłości wyraźnie wyrażała stanowisko, że nie chce by pozwany z nią mieszkał, nie życzy sobie by pozwany z żoną opiekował się nią (protokół zeznań M. Z. (1) z dnia 6 lutego 2012r. w sprawie I C 3339/11). Nadal nie zaszła w tym zakresie żadna zmiana, skoro M. Z. (1) także w tej sprawie zeznawała (protokół elektroniczny z dnia 26 stycznia 2016r.), że nie chce by wnuk wrócił i się nią zajął. Powódka nie dzwoniła też do niego. Jakkolwiek więc Sąd Apelacyjny uznaje, że brak podejmowania przez pozwanego prób pomocy babci nie jest w pełni akceptowalny albowiem to pozwany jako osoba młoda i sprawna może podjąć pewną aktywność nawet dyskretną dla świadczenia pomocy najbliższej krewnej, która dokonała na jego rzecz przysporzenia majątkowego, to jednak nie jest to wystarczające dla uwzględnienia powództwa, gdyż brak okazywania wdzięczności

darczyńcy czy nawet zwykła niewdzięczność nie jest wystarczająca dla uwzględnienia roszczenia opartego na art. 898§1 i 2 k.c.(por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 maja 2002 r. II CKN 808/00 LEX nr 1171683).

Trudno też przyjąć, by przejawem rażącej niewdzięczności był brak działań aktywnych dotyczących remontu skoro sama powódka zeznawała, że oczekuje jedynie by pozwany robił w domu to co ona chce. Jedyne zaś działania których oczekiwała od pozwanego to zgoda na podłączenie gazu. Nie wykazano zaś by do pozwanego takie oczekiwanie doszło i by sprzeciwiał się on takiemu remontowi. Nie został wykazany jakikolwiek spór sądowy na tle zarządu. Można wprawdzie zauważyć , że pozwany jako współwłaściciel ma obowiązek współdziałać w ramach zwykłego zarządu, tym bardziej , że od niego zależy uzyskanie zwykłej większości wymaganej art.201 k.c. Brak takiego współdziałania nie jest jednak wystarczający dla przyjęcia , że jest to celowe działanie godzące w dobra powódki z zamiarem wyrządzenia darczyńcy krzywdy, skoro nie wykazano by M. Z. (2) sprzeciwiał się remontom budynku a ponadto w przypadku remontów koniecznych każde ze współwłaściciel mógł podjąć działania w tym zakresie w ramach uprawnień określonych w art. 207 k.c. Powódka nie wymaga także pomocy finansowej jak zeznała nie ma żadnych zaległości i posiada stałe dochody. Powódka w chwili dokonania darowizny na rzecz wnuka nie czyniła ustaleń , że będzie miał on szczególne obowiązki w zakresie świadczenia jej pomocy oraz , że stosunek prawny łączący strony będzie zbliżony do dożywocia . Zawiedzione zaś oczekiwania darczyńcy co do należytego zajmowania się przez obdarowanego przedmiotem darowizny nie mogą uzasadniać odwołania darowizny (por. wyrok SN z 2 grudnia 2005 r., II CK 265/05, Lex nr 707399).

Podsumowując: materiał dowodowy nie wskazuje by zachowanie pozwanego stanowiło jaskrawe uchybienie moralnemu obowiązkowi udzielenia pomocy darczyńcy nawet przy uwzględnieniu aktualnej sytuacji życiowej i zdrowotnej powódki. Znamion rażącej niewdzięczności nie wyczerpuje brak okazywania wdzięczności stanowiący następstwo konfliktu rodzinnego. Wobec powyższego apelację jako niezasadną oddalono na podstawie art. 385 k.p.c.

Pełnomocnikowi z urzędu przyznano koszty nieopłaconej pomocy prawnej przy zastosowaniu § 2pkt 1 , §4 ust.1 , §16 ust. 1 pkt 2 i § 22 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz.U. 2015r. poz. 1801).

SSA Zbigniew Ducki SSA Anna Kowacz-Braun SSA Sławomir Jamróg